

BASLAWÍSH KLASS OQÍWSHÍLARÍNA MATEMATIKANÍ ÚYRETIW

Usenbaeva Gozzal Azamat qızı

Kudiyarova Shaxnoza Madiyar qızı

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Baslawısh tálim fakulteti 2v-kurs talabası.

ANNOTATSIYA

Bul maqalada baslawısh klass oqıwshılarına matematikanı úyretiw haqqında aytilıp ótıledi. Hár túrli metodlar járdeminde matematikanı oqıwshılardıǵa túsindiriw haqqında aytiladı.

Gilt sózler: Matematika, teńleme, qosıw, alıw, kóbeytiw, metod baslawısh klass, oyın, didaktik oyın

Matematika pánler ishinde qıyınlaw bolǵan pán esaplanadı. Biraq usı pándi túsingen adam ushın eń ańsat hám qızıqlı pánlerdiń biri. Kópshilik balalar matematika pánine qızıqpaydı. Oqıwshılardıń klası joqarılaǵan sayın bazılarınıń matematikaǵa bolǵan qızıǵıwshılıǵı ósse, al basqalardıń bolsa matematikaǵa bolǵan qızıǵıwshılıǵı tómenleydi. Bunıń sebebi álbette oqıw materiallarınıń quramalasıp barıwı. Sonıń ushında joqarı klasqa barǵamda oqıwshılardıń kópshiligi sabaq tayarlamaytuǵın bolıp ketedi. Biraq, hámmesi emes. Hámme oqıwshınıń temaǵa túsiniwi hártúrli boladı. Birewler tez túsiniw aladı, ayırımlar kóp waqıtta túsiniw aladı. Házirgi kúnde mámleketimizde baslawısh klass matematika sabaqlıqlarınıń quramalasıp ketkeni hámmege belgili. Aldın 5-6-klasta ótiletuǵın temalar 3-klasta ótiletin bolıp ketken. Joqarǵı klastıń matematikasınıń baslawısh klass sabaqlılıqlarına túsip ketiwi kóplegen qıyınshılıqlardı alıp kelmekte. Durıs bular ol dárejede qıyın etip berilmegen, biraq baslawısh klass oqıwshıları ushın qıyın bolıp tabıladı. Ayırım

baslawısh klass oqıwshılarınıń ózida matematika kitaplarda berilgen esaplarǵa túsinbey joqarǵı klass oqıtıwshılarınan sorap júredi. Muǵallım ózi túsinbegen nárseni oqıwshılarǵa qalay túsendiredi. Adam ózi túsinbegen nárese basqalarǵa túsendire almaydı. Baslawısh klass oqıtıwshıları ushın matematika kitaplardıń juwapları menen shıǵarılǵan metod kitaplar bar. Oqıtıwshılar usı kitaplar járdeminde esaplardıń shıǵarılıwın kórip túsinip aladı, hám onı oqıwshılarǵa túsendiredi. Eń dáslep 1-klasqa kelgen balalar sanawdı, qosıw alıwdı azǵantay úyrenip keledi. Házirgi waqıtta baqshalarda da sanawdı qosıw, alıwdı úyrenedi. Matematikani oqıwshılarǵa ásirese baslawısh klass oqıwshılarına túsendirgenimizde hár túrli multfilmlerdiń súwretleri arqalı, reńli qaǵazlardan paydalanıp ótiwimiz kerek. Baslawısh klass oqıwshıları reńli nárselerdi jaqsı kóredi. Sonday nárseler menen sabaq ótsek sabaǵımız mazmunlı hám qızıqlı boladı. Baslawısh klass materialı konsentrik dúzilgen. Máselen: aldın onlıqtı cifrlaw oqıtılsa, keyin 100 ishinde cifrlaw hám arifmetik ámeller orınlaw oqıtıladı. Onnan keyin 1000 ishinde cifrlaw ham arifmetikalıq ámeller orınlaw, keyin kóp xanalı sanlar ishinde ámeller orınlaw úyreniledi.

1-klaslardan baslap sanlar ústinde teńlik hám teńsizlikler ($2=2, 4>3, 5<8, 1+3=4, 6-2>3, 1+7<9$) úyreniledi.

2-klastan baslap $(x+6)-3=5$ kórinistegi teńlemeler úyreniledi. 3-klaslarda bólshekler úyreniledi. Sonıń menen birge baslawısh klass matematikasında tek algebralıq esaplar emes geometriyalıq figuralarda úyreniledi. Geometriyalıq figuralar kúndelikli turmısta kórip júrgen nárseler járdeminde túsendiriledi. 1-klastan baslap tuwrı hám qıysıq figuralar, kópmuyeshlik hám tuwrı múyeshlik hám taǵı basqalar úyreniledi. Olar tuwrıtórtmúyeshlik, kvadratlardıń maydanın perimetrin kletkalardı sanaw arqalı anıqlaydı. Dáslep olar tegislik hám keńisliktegi figuralardı bilip alıwı kerek. Baslawısh klasta onıń ekewida ápiwayı formada ótıledi. 4-klass matematika sabaqlıǵında koordinatalar, kópmúyeshlikler hám olardıń ústinde ámeller orınlaw, tezlik hám waqıt haqqında túsinikler, keńisliktegi figuralar úyreniledi. Keńisliktegi figuralar parallelipiped, kub, piramida, konus sıyalı figuralar úyreniledi. Keńisliktegi figuralarǵa kúndelikli turmıstan misallar keltiriledi hám bul

olardıń temanı jaqsı túsiniń alıwına járdem beredi. Sabaq barısında oqıwshılardı keńisliktegi figuralardı jasap kórsetsek olar ózleri figura jasawdı úyrenedi hám sonıń járdeminde kitaptaǵı mısallardı jaqsı túsiniń aladı. Hárqanday qol menen islengen, kóz benen kórilgen nárese adamnıń yadında jaqsı qaladı. Solay eken oqıtıwshı óz sabaǵına puqta tayarlanıp, kórgizbe quralların alıp kelse oqıwshılardıń sol sabaqqa bolǵan qızıǵıwshılıǵı artadı hám tez ózlestire baslaydı. Sabaqlardı tek ǵana qurallar tayarlamastan, metodlarra tayarlawımız kerek. Mısalı:

Didaktik oýnlardıń ta'lim ta'rbiyada a'hmiyeti

Balalarǵa hár bir oýındı úyretiwde arnawlı bir bilimlendiriwge tiyisli maqset názerde tutıladı. Oýınnıń eń zárúrli áhmiyeti de áne sonda bolıp tabıladı. Ótkeriliw formaları hám usılları menen tálimniń basqa túrлерinen pariқ etetuǵın oýınlar tálim beriw tárepinen de úlken áhmiyetke iye esaplanadı. Didaktik oýınlar oqıtıw wazıypasına xızmet etedi hám qızıqlı, zawıqlı, túsiniкли dárejede alıp barıladı. Balalar jeńimpaz shıǵıw maqsetinde shin kewili menen shinıǵıw etedi, berilgen hár bir tapsırmanı, álbette, orınlawǵa ádetlenip qaladı. Didaktik oýınlar hár bir sabaqtıń maqsetin, hár bir shinıǵıwdıń maqset hám wazıypaların jaqsılap túsiniń alıwǵa járdem beredi. Hár bir didaktik oýında kópshilik balalar yamasa pútkil klass oqıwshıları qatnasadı. Mısalı, " Dóngelek mısallar" oýınında hámme balalar másele sheshedi, " Kishi shinjır" da 10, " Dúkansha" da 8-12 bala, " Nárwansha" da bolsa derlik hámme oqıwshılar másele sheshedi hám shinıǵıw isleydi. Sabaqta oynap otıratug'ın balalarda ushırıp turadı. Oqıtıwshını bir sabaq dawamında 10 -15 retge shekem eskertiw beriwge májbúr etetug'ın balalar da ushırasıp turadı. Biraq oýın ótkerilip atırǵan waqıtta bunday balalardıń minez-qulqı ózgerip ketedi. Olar tezlik penen ózlerin tutup aladı, oqıtıwshınıń oýın qaǵıydaların kórsetip beriwin kútip o'tirmaydı da, qaǵıydalardı ózleri ǵárezsiz atqaradılar. Didaktik oýınlar processinde balalarda waqtın ılawı bolǵanınsha tejewdi biliv páziyletleri tárbiyalanadı. Dúkansha" sıyaqlı oýınlarda oýınshıqlar " satıp alıw" ushın bir neshe oýınshıqlar bahasın esaplap (qosıp) shıǵıwǵa, qansha pul " qaytarıp" beriw kerekiiǵi haqqında oylap

kóriwge de tuwrı keledi. Balalar " Qızıqlı kvadratlar" oyınında quramalı a'mellerdi atqaradılar. Bunda oqıwshılardı bir waqıtta bir neshe a'mellerdi orınlawğa, shıqqan nátiyjelerdi salıstırıwlawğa, erisiliwi mu'mkin bolğan nátiyjeler tuwrısında oylap kóriwge hám nadurıs esaptan waz keshiwge tuwrı keledi. Bulardıń hámmesi tez, zor qızıǵıwshılıq hám intellektual iskerlik menen oǵada u'lken, shıraylı toptı kórgen oqıwshılarda tartınshaqlıq pa'ziyleti azayıp keyinirek, batırlıq menen sonlardı oylap tabıwğa kirisedi. Oyun waqtında balalarda aylana haqqında oyda sawlelendiriw payda boladı, bul bolsa balalarǵa tapsırma mazmunın (ǵárezsiz oylap tabıwda) túrlishe orınlawğa járdem beredi. " Dúkancha", " Neni taqıldattım? Balalar boqshasında mıymansılıqta sıyaqlı oyınlarda balalar aylana daǵı turmıstı, zatlardıń sapasın, awırlıq o'lishemi, bahalar hám basqalardı bilip aladı. Olarda elementar matematik, keńislikdegi qıyallar bekkemlenedi.

Mine,bunday metodlar balalarǵa júdá zárúr bolıp tabıladı.Onıń oylawın asıradı,oqıwǵa degen qızıǵıwshılıǵı artadı.Sonlıqtan hár bir sabaǵımızdı interaktiv metodlar menen otkereyik!Sonda ǵana jas áwladımız bilimli,shaqqan,aqıllı bolıp jetilisedi.Mámleketimizdiń rawajlanıwına óz úlesin qosıp,elimizdi jánede rawajlandıradı.

Paydalılǵan ádebiyatlar

- 1.Boshlanǵıch sinflarda matematikani óqitish metodikasi. kutubxon.adu.uz
- 2.Matematika.4-sinf uchun darslik.Toshkent 2013-yil.
- 3.Matematika o'qitish metodikasi_M.E.Jumayev_2004